

gészhetők, a könyvek, tanulmányok azonban a katalógus válogatott bibliográfiájában is megjelennek. Gerevich ma is megkerülhetetlen könyvei – például a budai királyi palotáról írt, már említett monográfiája, az általa szerkesztett Budapest története könyvsorozata és az ahhoz írt építészet- és művészettörténeti összefoglalásokat angol nyelvű kötetbe gyűjtő *The Art of Buda and Pest in the Middle Ages* – a korabeli hazai tudományos könyvkiadás legreprezentatívabb kivitelezésű produktumai voltak, számtalan kézbevétel követően is „örök” darabok.

A kiállítást rendező Magyar Károly, Benkő Elek és Darázs Beatrix közül az első kettő, Benda Judittal kiegészülve, a katalógus szerkesztői is. Rajtuk kívül az egyes fejezetek bevezető szövegeinek – ezek angol fordítása is megtalálható a katalógusban – és a katalógustételeknek a szerzői Kovács Eszter, Terei György, Végh András és Zádor Judit. A tárgyáról készült, a közlések kis méretei ellenére is informatív, részletgazdag fényképek Bakos Ágnes és Tihanyi Bence munkái. A finom papíron szépen nyomott kis kötetet, amelyet jó kézbe venni, kellemes lapozgatni, böngészni, olvasgatni, Lengyel János tervezte, hasonló műgonddal, ahogy a sok száz oldalas tanulmányköteteket és katalógusokat szokta.

A nagyhatalmú és nagyhatású nagybácsi, az 1930-as évek műemléki és művészeti életét, művészettörténeti oktatását jelentős mértékben meghatározó Gerevich Tibor munkásságának forrásfeltárása és értékelése is még éppen csak hogy megkezdődött – az életpályája majdani részletes monografikus feldolgozása csak remélhető. Az 1950-es, 1960-as, 1970-es évek szakmai életében nem kevésbé megkerülhetetlen Gerevich László esetében az öt nagyobb részét még ismerő, de beosztottjaként már nem dolgozó, ifjabb régészek által rendezett kiállítás és szerkesztett-írt katalógus az életmű már nem igazán kortársi, objektív értékelésének első lépése. Hogy idővel belevág-e majd valaki a róla szóló életmű-monográfiába, ma nem megjósolható, de a mostani munka is mutatja, hogy ha igen, az semmiképpen nem lesz indokolatlan.

(Elhangzott a 2011. október 7-én a Budapesti Történeti Múzeumban rendezett könyvbemutatón.)

JEGYZETEK

1. Takács Imre: A gótika recepciója a magyar királyságban II. András korában című akadémiai doktori értekezésének vitája. *MűvÉrt* 60. 2011, 158–177.: 158–159. (Marosi Ernő) és 164. (Szakács Béla Zsolt)
2. Feld Istvánnak a kiállítás megnyitóján elhangzott beszéde: *Műemlékvédelem* LV. 2011, 222–224.

GÉRA ELEONÓRA ERZSÉBET

Buda város tanácsülési jegyzőkönyveinek regesztái. 1704–1707. Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2009.

Buda város története illetve a Rákóczi-szabadságharc a magyar történelem kutatásában megkülönböztetett figyelmet kapott. Számos neves tudós foglalkozott azzal, mi történt a városban a 18. század első felében (Bánkúti Imre: Pest – Pilis – Solt vármegye a Rákóczi-korban. I. kötet, Budapest, 1996., Kenyeres István: Buda és Pest útja az 1703. évi kiváltságleveléig. In: URBS Magyar Várostörténeti Évkönyv 1. (2006) 159–201., Nagy István: Buda város gazdálkodása és adósságai a XVIII. század első felében. In: TBM 12. (1957) 51–131. A Rákóczi szabadságharcra foglalkozó történészek figyelmét sem kerülte el ez a korszak. (Asztalos Miklós: II. Rákóczi Ferenc és kora. Budapest, 2006., Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Sajtó alá rendezte: Mészáros Kálmán. Budapest, 2005., Köpeczi Bála – R. Várkonyi Ágnes: II. Rákóczi Ferenc. Budapest, 2004.)

A főváros történetének szintézisében pedig Nagy Lajos dolgozta fel a 18. század elejének történetét. (Nagy Lajos: Budapest története 1686–1790. In: Budapest története a török kiűzésétől a márciusi forradalomig. Szerk.: Kosáry Domokos. Írta: Nagy Lajos. Budapest, 1975.)

A korszakra és azon belül Buda városára vonatkozó kiadott források száma azonban igen kevés. (Ezek közül a legszínvonalasabb Bónis György: Pest-budai hivatali utasítások a XVIII. században. Budapest, 1974.) A nyomtatásban megjelent források pedig nemcsak a kutatók munkáját könnyítik meg, hanem a korszak iránt érdeklődők is egyszerűbben juthatnának ellenőrzött, hiteles információkhoz.

Géra Eleonóra munkája ezt a hiányt enyhíti Buda város tanácsülési jegyzőkönyveinek regesztái 1704 és 1707 között című kötetével. Noha a szerző fő kutatási területe a protestáns egyháztörténet illetve a protestáns karitatív tevékenység, a forráskiadásban való jártasságát is bizonyította már A budai mészárosok középkori céhkönyve és kiváltságleveli című kötet (szerk. Kenyeres István. Budapest, Budapest Főváros Levéltára - Budapesti Történeti Múzeum. 2008.) német nyelvű céhprivilegiumainak közzétételével.

Ígéretes és hasznos sorozat első köteteként jelentette meg Budapest Főváros Levéltára Buda város tanácsülési jegyzőkönyveinek regesztáit 1704 és 1707 között. Ez az időszak mind az országos politikai eseményekben, mind a város életében nagy jelentőséggel bírt. Buda és Pest 1703-ban szerezte meg a szabad királyi városi kiváltságlevelet, mely a két város életében sorsdöntő változást eredményezett. A privilegium jogilag lehetővé tette az önálló városi önkormányzat megszervezését, ami az uralkodói gyámság alóli kiszabadulást, a városok polgári tisztségviselőinek szabad megválasztását jelentette. A rangemelésnek azonban csak lépésről lépésre lehetett érvényt szerezni, hosszú küzdelem árán jutottak a budaiak új jogaikhoz és jövedelmeikhez. A városnak eme küzdelmes harcát tovább nehezítették az állandó háborús események, melyek Budát közvetlenül is érintették. A kötetet olvasva a város újjáéledését követhetjük nyomon, tanúi lehetünk a Rákóczi-szabadságharc a városi mindennapokra, és a további fejlődésre gyakorolt hatásának.

Budán a tizenkét tagú – magát Belső tanácsnak nevezett – testületen kívül Külső tanács is működött, mely a polgárság egészét érintő ügyekben részt vett a döntéshozatalban. A tanácsülési jegyzőkönyvek mindkét tanács döntéshozatali tevékenységéről számot adnak. A feljegyzések Buda város gazdasági és társadalmi életébe, a város mindennapjaiba engednek betekintést. Az adóssági és örökösödési ügyek, árszabások és hozzájárulások, rendeletek, fegyelmi eljárások mellett az élet számtalan területéről találunk benne értékes és érdekes adatokat. A városi társadalom egészét vagy egy csoportját érintő rendelkezések mellett egyes személyek akár személyes jellegű ügyeiről is értesülünk. Így tudjuk meg például, hogy: „Számos kihallgatás és tárgyalás után Johann Rost bognár és felesége házassági vitájának ügyében az ez évi húsvét idejére elrendelik, hogy a feleség térden állva kérjen bocsánatot a férjétől és ígérje meg: kellő tiszteletet mutat iránta és férje ládáját a tartalmával együtt vigye a házukba.” (289. bejegyzés, 90.) Illetve: „Jela magyar asszonyt áristomra ítélik, mert azt terjesztette, hogy a pék Posch polgár egy egész sütése kővé vált.” (679. bejegyzés, 143.). A városi tanácsot sem volt ajánlatos szidalmazni, mert aki ezt tette, azt vasra verve vezették végig az utcán (86. bejegyzés, 65.).

A regesztákat részletes bevezető tanulmány előzi meg Buda városáról a 18. század elején, gondosan felvázolva a tanácsülési jegyzőkönyvek történelmi hátterét. A bevezetés azonban nem eseménytörténeti összefoglaló (erre vonatkozóan a bibliográfia közöl adatokat), hanem a regeszták megértését könnyítő háttérrel. Pontos képet kapunk a város tisztségviselőinek munkájáról és hatásköréről, a telekkönyvi hivatalról, a rászorulókról, elsősorban az árvákról való gondoskodásról. Megtudjuk belőle, hogy a köztörvényes bűnözőket például vasra verve kórházi ápoló munkára kötelezték. Hangsúlyosan szerepel a tanulmányban a város gazdasági életének bemutatása. Mivel Buda jövedelmeinek nagy része mezőgazdasági termelésből származott, a város bevételeit a háború dúlásai nagymértékben veszélyeztették. A termelés fegyveres őrizet mellett azonban tovább folyt, s ennek is köszönhető, hogy éhínség a pesti oldallal ellentétben nem volt Budán. Az élelmiszerhiány és a drágaság azonban általános volt. A környékről sok menekült érkezett a városba, az ő élelmészük mellett az átvonuló katonaságot is el kellett látni. A lakosság életét tovább nehezítette, hogy a beszállásolási kötelezettséget szinte az elviselhetetlenségig fokozták. Még annak is hozzájárulást kellett fizetnie a költségekhez, aki házzal nem rendelkezett. Sok panasz érkezett a városban állandóan jelen lévő császári katonasággal kapcsolatban is, sokba került ugyanis a katonák ellátása, az ellentételezés pedig akadózva érkezett. A polgári lakosság gyakran sérelmezte a katonák erőszakos viselkedését is. Az egymásrautaltság ellenére tehát feszült volt a viszony a polgári lakosság és a császári katonaság között.

A soknemzetiségű Buda lakói közül a mai Tabánban letelepedett rácokat sújtotta a legtöbb teher. A magyarok a lakosságban elfoglalt számarányukhoz képest alig vettek részt a labanc város vezetésében, tőlük álltak át legtöbben a kurucok oldalára. Az építőiparban és kereskedelemben jeleskedő olaszok viszont számarányukhoz képest nagyobb befolyással rendelkeztek a városvezetésben. Sokat foglalkozott a városvezetés az egyre nagyobb számú zsidó betelepülővel, akiknek a Budai Kamarai Adminisztráció védelmi pénz megfizetésének fejében engedélyezte a letelepedést. A városi tanács joghatóságát föléljük is ki akarta terjeszteni, s ennek érdekében mindent megtett. Buda vallási életét két szerzetesrend, a jezsuiták és a ferencesek határozták meg. A városi tanács joghatóságát föléljük is ki akarta terjeszteni, s ennek érdekében mindent megtett. Buda vallási életét két szerzetesrend, a jezsuiták és a ferencesek határozták meg. A városi tanács joghatóságát föléljük is ki akarta terjeszteni, s ennek érdekében mindent megtett. Buda vallási életét két szerzetesrend, a jezsuiták és a ferencesek határozták meg.

A bevezető tanulmányt Buda város tisztségviselőinek (1704–1707) betűrendi felsorolása követi, amely, amennyiben lehetséges, a neveken kívül tartalmazza viselője foglalkozását, tisztségét és annak betöltési idejét is. A jegyzék a tanácsülési jegyzőkönyvek illetve a szakiro-

dalom alapján készült, részletes, pontos összeírás. A tisztségviselők a tanácsülési jegyzőkönyvekben való megjelenése a személynév mutatóból kereshető vissza.

A regesztákban megtalálható a tanácsülési jegyzőkönyvekben rögzített minden egyes személy neve, az összes földrajzi elnevezés, és az összes dátum. A kötet végén hely-, név- illetve tárgymutató könnyíti a tájékozódást. A személynév mutató a jegyzőkönyvekben lévő összes névalakot feltünteti az egységes írásmóddal írt név után zárójelben. Néhány szavas azonosítás is (foglalkozás, tisztség, leánykori név, ragadványnév, nemzetiség) segíti a személyek pontos meghatározását.

A helynévmutató szintén tartalmazza a jegyzőkönyvekben szereplő összes helynevet, illetve azok változatait. Ez a mutató azonban már nem ad olyan részletes tájékoztatást, mint a személynév mutató. Nehéz dolog ugyan épületeket, városrészeket, különböző státusú településeket és közigazgatási egységeket egy mutatóban egységes rendszerbe foglalni, mégis nagyban megkönnyítené a felhasználást, ha legalább a kevésbé ismert helynevek esetében, mint például Pöchling vagy Villabrunn a név közlésén és az oldalszámon kívül egyéb, a tájékozódást segítő információt is találnánk.

A tárgymutató igen részletes, a magyar, német és latin tárgyszavakat is tartalmazza. Egyes tárgyszavakon belül alcsoportok kijelölése gyorsítja a visszakeresést. Szintén hasznos segédlet a kötetben előforduló és a korban használatos mértékegységek listája, mely a folyadékok valamint a szilárd anyagok mérésére használt mértékeket tartalmazza, megkülönböztetve a budai, a magyar és a bécsi rendszert. A kötetet idegen szavak jegyzéke egészíti ki, mely a regesztákban található német és latin nyelvű kifejezésekre ad tömör, néhány szavas magyarázatot illetve fordítást.

A tanácsülési jegyzőkönyvek a tanács tagjainak döntő többségét adók anyanyelvén, német nyelven íródtak. Ritka esetben egy-egy napirendi pontot latinul jegyezték be, erre minden esetben jegyzet hívja fel a figyelmet. A regesztákat tartalmazó kötet egységesen, magyarul közli az összefoglalókat, a kulcsszavakat azonban a magyar szó után zárójelben, eredeti nyelven is megtaláljuk. Ez lehetőséget biztosít a pontos értelmezésre, a félreértések elkerülésére. A regesztákat gondos lapalji jegyzetapparátus egészíti ki.

A regeszták a tanácsban tárgyalt minden napirendi pontot külön, folyamatosan sorszámozva tartalmaznak. Ez a megoldás jó lehetőséget biztosítana arra, hogy a témák, személy- és helynevek nagyon gyorsan és pontosan visszakereshetőek legyenek, a mutatókban azonban oldalszámot adtak meg a szerkesztők, így ezzel a lehetőséggel nem éltek. A teljesség kedvéért a fogalmazványban szereplő, ám a tisztázati kötetből kimaradt napirendi pontok is szerepelnek a munkában.

A kötet könnyen használható, példamutató forráskiadvány. A főváros egy kiemelkedően fontos korszakából közöl forrásokat körültekintő bevezető tanulmány után, minden részletre kiterjedő regesztákkal és részletes mutatókkal. A szerző hiánypótló forráskiadványával gazdagítja tudásunkat a 18. század eleji Buda történetéről. Az igényes megjelenésű, díszes bőrkötést idéző könyv nagy segítség a kort kutatók számára, de minden érdeklődő haszonnal forgathatja. Reméljük, hogy a megkezdett munkát a kiadó szándéka szerint hamarosan követi a hasonló színvonalú folytatás.

BAKONYI ZSUZSANNA